

رهنمودهای برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک
منابع آب

مؤلف:

سازمان ملل متحد

ترجمه:

حمید پشتوان

تهران ۱۳۹۵

عنوان و نام پدیدآور:	رهنمودهای برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک منابع آب/ مولف [کمیسیون اقتصادی و اجتماعی آسیا و اقیانوس آرام] سازمان ملل متحد؛ ترجمه حمید پشتوان.
مشخصات نشر:	تهران: کمیته ملی سدهای بزرگ ایران، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری:	۱۲۸ ص:؛ مصور، جدول.
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۸۴۶۰-۵۵-۱
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیا
یادداشت:	عنوان اصلی: Guidelines on strategic planning and management of water resources, 2004.
موضوع:	آب -- آسیا -- افزایش منابع
موضوع:	Water resources development -- Asia
موضوع:	آب -- کشورهای اقیانوس آرام -- افزایش منابع
موضوع:	Water resources development -- Pacific Area
موضوع:	آب، منابع -- آسیا -- مدیریت
موضوع:	Water-supply -- Asia -- Management
موضوع:	آب، منابع -- کشورهای اقیانوس آرام -- مدیریت
موضوع:	Water-supply -- Pacific Area -- Management
موضوع:	آب -- آسیا -- مدیریت
موضوع:	Fresh water -- Asia -- Management
موضوع:	آب‌های شیرین -- کشورهای اقیانوس آرام -- مدیریت
موضوع:	Fresh water -- Pacific Area -- Management
موضوع:	مدیریت محیط زیست
موضوع:	Environmental management
موضوع:	برنامه‌ریزی راهبردی
موضوع:	Strategic planning
موضوع:	سیاست محیط‌زیست
موضوع:	Environmental policy
شناسه افزوده:	پشتوان، حمید، ۱۳۵۳ - مترجم
شناسه افزوده:	سازمان ملل متحد، کمیسیون اقتصادی و اجتماعی آسیا و اقیانوس آرام
شناسه افزوده:	United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific
شناسه افزوده:	ایران، کمیته ملی سدهای بزرگ ایران
رده بندی کنگره:	۱۶۹۸HD ۱۳۹۵ /۱۱۹
رده بندی دیویی:	۹۱۰.۰۹/۳۳۳
شماره کتابشناسی ملی:	۴۵۶۵۴۰۳

عنوان: رهنمودهای برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک منابع آب

مؤلف: سازمان ملل متحد

مترجم: حمید پشتوان

ناشر: کمیته ملی سدهای بزرگ ایران

تیراژ: ۱۰۰۰

قیمت: ۱۱۰۰۰ تومان

پیشگفتار

مجمع عمومی سازمان ملل در نوزدهمین نشست ویژه خود در سال ۱۹۹۷، خواهان آن شد تا «رویکرد استراتژیک در پیاده‌سازی جنبه‌های مختلف استفاده پایدار از آب شیرین برای مقاصد اجتماعی و اقتصادی شامل آب شرب سالم و دفع بهداشتی فاضلاب، آبیاری، بازچرخانی و مدیریت پساب، و نقش آفرینی مهم آب شیرین در اکوسیستم‌های طبیعی» اتخاذ شود. بعد از این نشست، آموزش و ترویج کاربرد روش‌شناسی برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک منابع آب به یکی از فعالیت‌های اصلی در همکاری‌های منطقه‌ای در برنامه کار اسکاپ^۱ تبدیل گردید.

در این راستا پروژه‌ای با نام «ظرفیت‌سازی برای برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک منابع طبیعی در آسیا و پاسیفیک»^۲ در سال ۲۰۰۰ با تأمین بودجه از صندوق توسعه سازمان ملل، با هدف کمک به برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران در تهیه استراتژی‌های متوازن توسعه اقتصادی، مساوات اجتماعی و اهداف زیست‌محیطی در سه فاز تعریف و آغاز گردید.

در فاز نخست پروژه در سال‌های ۲۰۰۰ و ۲۰۰۱، دستاوردهای مدیریت منابع آب در این منطقه (از جمله طرح‌های اسکاپ)، برای پی‌ریزی رهنمودهای برنامه‌ریزی و مدیریت

۱- ESCAP. کمیسیون اقتصادی و اجتماعی آسیا و پاسیفیک، سازمان ملل.

2- Capacity building in strategic planning and management of natural resources in Asia and the Pacific

استراتژیک منابع آب بررسی گردید. در این بررسی از نتایج مطالعات «یکپارچه‌سازی مدیریت منابع آب در برنامه‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی در آسیا و پاسیفیک»^۱ و پروژه مشترک فائو-اسکاپ در «تدوین چشم‌اندازهای ملی آب برای اقدام عملی»^۲ نیز استفاده گردید. با ترکیب نتایج بررسی، تجارب بین‌المللی و نظرات خبرگان منابع آب منطقه، پیش‌نویس اول «رهنمودهای برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک منابع آب» تدوین گردید. پیش‌نویس اول، در دسامبر ۲۰۰۱ در بانکوک در کارگاه منطقه‌ای «نهایی کردن رهنمودهای برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک توسعه منابع طبیعی» به بحث گذاشته شد.

پس از کارگاه بانکوک، پیش‌نویس در وبگاه اسکاپ قرار گرفت و در فاز دوم این پروژه در پنج کارگاه آموزشی^۳ در استفاده قرار گرفت: آسیای جنوب شرق (جولای ۲۰۰۲)، آسیای مرکزی و پاسیفیک (آورست ۲۰۰۲)، جنوب آسیا (سپتامبر ۲۰۰۲) و شمال شرق آسیا (اکتبر ۲۰۰۲). براساس نظرات شرکت‌ندگان در کارگاه‌ها، فصل جدیدی با نام «پایش نتایج برنامه‌ریزی استراتژیک در مدیریت آب استفاده موثر از نشانگرها» به پیش‌نویس افزوده شد و نسخه جدید در جولای ۲۰۰۳ آماده اسکاپ قرار گرفت.

در فاز سوم در سال‌های ۲۰۰۳ و ۲۰۰۴، از روش‌شناسی تدوین‌شده، برای تهیه برنامه‌های استراتژیک در ۱۷ کشور استفاده شد: قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان در آسیای مرکزی؛ چین و مغولستان در شمال شرق آسیا؛ فیجی و گینه نو در پاسیفیک؛ پاکستان و سریلانکا در جنوب آسیا؛ و لائوس، مالدیو، مائوریتوس، فیلیپین، تایلند و ویتنام در جنوب شرق آسیا.

نسخه حاضر محصول تلاش افراد متعددی است که در این فرایند مشارکت داشتند. لازم به یادآوری است که تهیه پیش‌نویس اولیه را آقایان داگلاس وبستر^۴ از مرکز پژوهش آسیا-

1- Integration of water resources management into economic and social development plans in Asia and the Pacific

2- FAO-ESCAP pilot project on the formulation of national water visions to action

3- Douglas Webster

پاسیفیک در دانشگاه استنفورد^۱، و تی لی هو^۲ از بخش منابع آب، محیط‌زیست و توسعه پایدار اسکاپ، با همکاری خانم لاریسا مولر^۳ از دانشگاه استنفورد بر عهده داشته‌اند.

هدف اصلی این نشریه، کمک به تصمیم‌گیران، برنامه‌ریزان و متخصصان منابع آب برای ارتقای اثربخشی تهیه و پیاده‌سازی برنامه‌های استراتژیک در دستگاه‌های متولی امور آب در چارچوب مدیریت یکپارچه منابع آب است. همچنین می‌تواند به عنوان یک مرجع برای برنامه‌ریزان و کارشناسان سایر بخش‌ها در مسائل مرتبط با توسعه منابع آب به کار آید.

1- Asia Pacific Research Center of Stanford University

2- Ti Le-Huu

3- Larissa Muller

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: مقدمه
۱	۱-۱- اهمیت دوراندیشی و آمادگی رویارویی
۲	۲-۱- برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک
۴	۳-۱- نا‌یخچه مختصر برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک
۵	۴-۱- برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک در بخش منابع آب
۷	۱-۳-۱- منابع آب و توسعه در آسیا و پاسیفیک
۹	۱-۳-۴- مسائل استراتژیک اضطراری در مدیریت منابع آب شیرین
۱۴	۱-۳-۴-۱- دیگر مسائل استراتژیک آب شیرین درباره‌ی توسعه پایدار
۱۷	۱-۴-۴- مدیریت منابع و دیگر مسائل اقتصادی
۲۲	۵-۱- سطوح برنامه‌ریزی و مدیریت
۲۲	۶-۱- محرک‌های فرایند برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک
۲۵	فصل دوم: منطبق به کارگیری برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک در آسیا
۲۵	۱-۲- مزیت‌های رویکرد برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک
۲۷	۲-۲- روندهای حکمرانی در آسیا و پاسیفیک
۲۹	۳-۲- حل تعارض
۳۱	فصل سوم: رویکرد پیشنهادی
۳۱	۱-۳- روندهای اجتماعی
۳۲	۲-۳- اهداف
۳۳	۳-۳- رویکرد سلسله‌مراتبی
۳۵	فصل چهارم: روش‌شناسی برنامه‌ریزی استراتژیک جمعی
۳۵	۱-۴- برنامه‌ریزی استراتژیک جمعی چیست؟
۴۲	۲-۴- پیاده‌سازی برنامه‌ریزی استراتژیک جمعی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۴۴	۳-۴- رهنمودهای انجام برنامه‌ریزی استراتژیک جمعی
۴۴	۴-۳-۱- چشم‌انداز
۴۵	۴-۳-۲- مسائل
۴۶	۴-۳-۳- مأموریت
۴۷	۴-۳-۴- نیروهای پیش‌برنده
۵۰	۴-۳-۵- سناریوها
۵۱	۴-۳-۶- تحلیل SWOT
۵۴	۴-۱-۷- شناسایی و اصلاح استراتژی‌ها
۵۵	۴-۳-۸- الزامات سازمانی برای پیاده‌سازی
۵۶	۴-۳-۹- پایش و ارزیابی اثربخشی
۵۷	فصل پنجم: الگوی برنامه‌ریزی استراتژیک کارکردی
۵۷	۵-۱- برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک کارکردی چیست؟
۶۰	۵-۲- پیاده‌سازی برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک کارکردی
۶۲	۵-۳- رهنمودهای انجام برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک کارکردی
۶۲	۵-۳-۱- بیانیه‌ی مأموریت
۶۳	۵-۳-۲- طراحی نشانگرهای عملکرد
۶۴	۵-۳-۳- نیروهای پیش‌برنده
۶۵	۵-۳-۴- سناریوها
۶۵	۵-۳-۵- سوات
۶۵	۵-۳-۶- منابع موجود
۶۶	۵-۳-۷- شناسایی و اصلاح استراتژی‌ها
۶۶	۵-۳-۸- ممیزی و پایش عملکرد
۶۹	فصل ششم- استفاده از الگوهای برنامه‌ریزی استراتژیک در شرایط مختلف

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۶-۱- سطح ملی و سطح ناحیه‌ای	۶۹
۶-۲- محرک‌های متفاوت	۷۰
۶-۳- نظام‌های مختلف سیاسی / بوروکراتیک	۷۳
۶-۴- شرایط متفاوت اجتماعی - اقتصادی - زیست محیطی	۷۴
۶-۵- سام‌های حکمرانی متمرکز و نامتمرکز	۷۵
فصل هفتم - پایش نتایج برنامه ریزی استراتژیک در مدیریت آب: استفاده مؤثر از نشانگرها	۷۷
۷-۱- زمینه بحث	۷۷
۷-۱-۱- منطق	۷۷
۷-۱-۲- منافع	۷۸
۷-۱-۳- دامنه‌ی سیستم‌های پایش	۷۹
۷-۲- نشانگرها برای پایش	۷۹
۷-۲-۱- انواع نشانگرها	۷۹
۷-۲-۲- سطوح تجمیع: شاخص‌ها	۸۳
۷-۳- تدوین نشانگرهای مؤثر	۸۵
۷-۳-۱- ویژگی‌های نشانگر مؤثر	۸۶
۷-۳-۲- نشانگرهای کمی و کیفی	۸۷
۷-۳-۳- نمونه: نشانگرهای مدیریت آب در برنامه‌ی نهم تایلند	۸۷
۷-۴- توضیحات پایانی	۸۸
جمع‌بندی	۹۱
واژه‌نامه توصیفی	۹۵

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۱۱	شکل ۱-۱. تأمین آب، توزیع جمعیت محروم از خدمات
۱۲	شکل ۱-۲. دفع بهداشتی فاضلاب، توزیع جمعیت محروم
۱۹	شکل ۱-۳. روند برداشت در برابر موجودی آب
۲۱	شکل ۱-۴. کاهش سرانه‌ی منابع آب
۲۸	شکل ۱-۲. مدل استاندارد برنامه‌ریزی استراتژیک
۳۳	شکل ۱-۳. برنامه‌ریزی استراتژیک سلسله‌مراتبی: منابع آب
۳۸	شکل ۱-۴. برنامه‌ریزی استراتژیک جمعی
۵۳	شکل ۴-۱. تحلیل برنامه رودخانه پاک در اندونزی
۵۹	شکل ۱-۵. الزامات برنامه‌ریزی استراتژیک کارکردی
۸۰	شکل ۱-۷. چارچوب اختصاص DPM
۸۴	شکل ۲-۷. ارتباط میان داده‌ها، نشانه‌ها، شاخص‌ها و کاربران